

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ НА ВОЛИНІ І РОМАН ШУХЕВИЧ

У статті, на основі аналізу джерел, здійснено спробу дослідити роль Романа Шухевича в діяльності націоналістичного підпілля на Волині у 1940-і роки.

Ключові слова: Роман Шухевич, УПА, національно-визвольний рух, ОУН.

Історія України ХХ століття, яка стала часом героїчних і драматичних подій, пов'язаних з виборенням українським народом національної і державної незалежності, навічно закарбувала на своїх скрижалях багато славних імен, котрі брали активну участь у визвольній боротьбі. Серед цих імен почесне місце належить Роману Йосифовичу Шухевичу (1907–1950 рр.), який 25 років свого короткого життя віддав діяльності в лавах українського визвольного руху, пройшовши шлях від бойовика Української військової організації (УВО) і підпільника ОУН до голови генерального секретаріату Головної визвольної ради (УГВР), головного командира Української повстанської армії (УПА), генерал-хорунжого.

Весь цей час він був об'єктом пильної уваги з боку польської поліції, нацистських спецслужб й каральних радянських органів, пережив страшний й трагічний за наслідками драму власної родини.

Перше знайомство з Волинню займає особливе місце в житті Р. Шухевича – «Шуха» (таким був його перший відомий псевдонім), коли він, підозрюваний у вбивстві польського шкільного куратора у Львові С. Собінського, скориставшись правом студента, в 1928 р. був зарахований спочатку до артилерійської частини у Володимир-Волинському, а потім до підстаршинської школи, так званої «підхорунжівки», яку він успішно закінчив. Але через донос до поліції про приналежність Р. Шухевича до таємної української організації, його було позбавлено права однорічної служби у війську і направлено простим вояком до однієї з артилерійських частин¹.

Після закінчення військової служби на Волині сталися значні події і в особистому житті Романа Шухевича. У 1930 р. він одружується на доньці пароха с. Оглядова на Радехівщині – Наталії Березинській. У 1933 р. у них народився син Юрій.

Впродовж 1930-х років Р. Шухевич (з новим псевдо «Дзвін») брав безпосередню участь в організації і здійсненні кількох бойових акцій ОУН, які мали широкий суспільний резонанс як в польських колах, так і серед українського населення Галичини та Волині. У 1938–1939 рр. він бере участь в організації збройних сил Закарпатської України – «Карпатської Січі».

Пакт Молотова – Ріббентропа 23 вересня 1939 р., початок нової світової війни, розгром Польщі і приєднання західноукраїнських земель до УРСР-СРСР – нова політична ситуація в регіоні вимагали переосмислення стратегії і тактики ОУН. В той час, коли старша генерація в Проводі ОУН з початком німецько-радянської війни чекала від нацистів позитивного вирішен-

ня українського питання, крайові члени ОУН, очолювані С. Бандерою, відстоювали позицію боротьби за самостійність і державність. Тому зусиллями керівництва організації, насамперед представників молодого покоління, прибічників більш радикальної та революційної бандерівської частини утворювалися нові ланки ОУН в селах і містах, в результаті чого на початку 1940 р. на всіх західноукраїнських землях активізувався український рух. На Волині та прилеглих до краю територіях створювалися нелегальні загони, розвідувальні школи, склади з озброєнням і спорядженням для підготовки збройного повстання. Вже влітку 1940 р. за даними радянських спецслужб чисельність ОУН в західних областях України досягла 5,5 тис. осіб².

За межами краю з 1940 р. ОУН посилює, а часом і відновлює старі контакти у середовищі німецької військової розвідки та особисто з німецькими військовими, які з тих чи інших причин не відкидали можливості співпрацювати з українцями, з тими хто розпочав боротьбу проти радянського режиму. Одним з етапів співпраці стало створення в межах німецької армії українського легіону з 700 українських добровольців в складі двох батальйонів «Нахтігаль» і «Роланд» під збірною назвою «Дружини українських націоналістів»³. Керівником куреня (батальйону) «Нахтігаль» став сотник Р. Шухевич. Саме цей батальйон з початком німецько-радянської війни вранці 30 червня 1941 р. увійшов до Львова, де надвечір того ж дня, за доручення Проводу ОУН-Б, Ярослав Стецько проголосив Акт про відновлення Української Держави. Це викликало невдоволення фашистського командування, і спочатку були заарештовані С. Бандера та члени уряду на чолі з Я. Стецьком, а згодом розпочалися арешти рядових членів організації.

Саме цей період і подальше перебування у 201 охоронній частині в Білорусії, радянська влада взяла за основу «ліплення» з Романа Шухевича пропагандистських міфів про його колабораціонізм та участь у погромі євреїв. Схема фальшування з організацією «спогадів свідків», «опертям на документи» бере свій початок з наказу про проведення цієї спецоперації 1959–1960 років. Є навіть відомості про нагородження причетних до спецоперації.

Із вступом гітлерівських військ на українську землю населення Волині першими відчуло так званий новий порядок. По всій території краю діяли розгалужена мережа наділених необхідною владою каральних організацій. Характеризуючи ситуацію на Волині Улас Самчук у своїх споминах писав: «Наближається перша зима цієї війни, настрої понурий, невиразний... вже не було й сліду захоплення «визволенням», розмови виключно про «контингенти», замкнені млини, чотириста грамів зерна на душу і вмираючих полонених. Наростав опір – понурий і тяжкий, сильно пахло підземною силою»⁴.

Невдоволення населення політикою нацистів наприкінці 1941 – початку 1942 рр. досягло критичної відмітки, за якою починався стихійний спротив мас. За цих умов не могли залишитися осторонь боротьби з окупантами й сили українського руху Опору. Саме в цей час розгортається підготовка до реалізації ідеї створення своїх власних збройних формувань та організацій на їх основі Української Народної Революційної Армії. Документи свідчать, що суттєві досягнення у формуванні УНРА мала Волинь, де керівником мережі бандерівської ОУН був енергійний підпільник В. Робітницький, а військовою рефертуру очолював вмілий організатор С. Качинський⁵. В першій половині липня 1941 р. останній віддав наказ приступити до формування «Січей», які мали бути зародками українського війська. Достеменно відомо про існування трьох «Січей», створених бандерівцями, і однієї «Січі» організованої на Поліссі прихильником уряду УНР отаманом Т. Боровцем – «Бульбою».

Найкраще військово підготовлені націоналісти – бандерівці наприкінці літа – восени 1941 р. скеровувалися Проводом організації де нелегальних і напівлегальних вишкільних курсів для

навчання молодших і старших офіцерів. Так офіцерська школа під кодовою назвою «Холодний Яр» існувала в с. Колки. Взимку 1941–1942 рр. в ній навчалося 30 курсантів, яким, крім усіх необхідних військових дисциплін, викладали історію України, географію та природознавство. Комендантом Колківської школи був Д. Клячківський⁶ – «Клим Савур», «Кошіль», «Старий». Одночасно з повноцінними військовими школами бандерівці організували у містах і селах Волині таємні короткотермінові курси радистів і санітарів та польові вишкільні табори. Військовий референт Ковельського окружного проводу ОУН(Б) Ю. Стельмащук⁷ («Рудий», «Кайдаш») мав зустріч у с. Піддубці Теремнівського району із Д. Клячківським та В. Іваховим і прозвітував про військовий вишкіл на Ковельщині.

У цей же час слідом за «Поліською січчю» Т. Боровця-Бульби на Волині-Поліссі починають формуватися у вигляд груп самооборони перші збройні загони – «боївки» ОУН(Б). Ця робота проводилася з початку 1942 р. за вказівкою Проводу. Ставилася завдання об'єднати три села у куц (15–45 озброєних осіб), створити у кожному повіті рухливу сотню бійців, а в окрузі – курінь у складі трьох – чотирьох сотень.

Так формувався зародок майбутньої підпільної армії – Української Повстанської. Перша військова сотня була сформована під керівництвом військового референта Проводу ПЗУС Сергія Качинського («Ореста») 14 жовтня 1942 р., а до кінця цього ж року на Волині діяло вже шість сотень, які охороняли українські села від нападів німців, поляків та червоних партизанів. Початок створення восени 1942 р. перших оунівських повстанських відділів дозволили в 1947 р. керівництву національного підпілля на чолі з Р. Шухевичем визначити день 14 жовтня 1942 р. символічним днем заснування УПА.

За задокументованими даними на початковому етапі підготовки ОУН(Б) до антинімецького збройного повстання в період літа 1942 р. – лютого 1943 р. штаб майбутньої повстанської армії знаходився в с. Піддубці під Луцьком. Саме вихідцями з цього села були Анатолій Козяр («Гай», «Володимир»), обласний провідник ОУН; Микола Якимчук-Ковтонюк («Гриша», «Олег»), надрайонний провідник ОУН Луччини, майбутній перший командир групи УПА «Турів»; Люба Гнатюк («Біла», «Русалка», «Квітка»), референт жіноцтва Ковельської округи; Василю Демчинська («Циганка»), майбутній керівник військових лікарень УПА на Колківщині.

15 лютого 1943 р. в Піддубцях відбулася зустріч Д. Клячківського та В. Івахова⁸ з керівниками окружних військових референтур на якій з'ясувалась кількість бійців та старшинських кадрів, зброї в кожному районі, визначалися завдання на випадок загального повстання. Головним командиром УПА став В. Івахів, а після його загибелі у травні 1943 р. – Д. Клячківський. Саме підпис Д. Клячківського («Клима Савура») від імені Головної команди УПА стоятиме до 26 січня 1944 року.

Початок 1943 р. засвідчує й «повернення» до активної діяльності в середовищі ОУН Романа Шухевича. На початку січня 1943 р. Р. Шухевич, щоб не потрапити в німецьку тюрму, таємно переходить в підпілля.

У цьому ж місяці він бере участь у двох нарадах теренового Проводу Волині у Луцьку, на яких приймається рішення переорганізувати існуючі вже дрібні збройні відділи та організувати широко розплановану роботу по створенню власних українських збройних сил.

Враховуючи доволі успішну розбудову УПА на Волині, керівництво бандерівської ОУН наприкінці весни 1943 р. вперше серйозно задумалося над поширенням діяльності Повстанської армії на території Галичини. Наприкінці травня – влітку Р. Шухевич, який замінив на посаді керівника підпілля ОУН М. Лебеда, відправив із інспекційною поїздкою на Волинь і Полісся свого

бойового побратима по батальйону «Нахтігаль» Олександра Луцького. Крім цього для швидкої та ефективної організації самооборонних відділів в регіоні, частину їх, створених влітку 1943 р., було відправлено на Волинь, де вони влились в УПА.

Наслідком успішної боротьби УПА з німецьким окупаційним режимом стало намагання повстанців узяти під свій контроль суцільні території, в тому числі захоплені районні центри. Камінь-Каширськ, Олика, Клевань, Горохів, Деражне, Дубровиця, Мізоч, Володимирець, Степань, Людвипіль по черзі побували під контролем УПА, але для утримування їх на довгий час сил у командування Повстанської армії не вистачало. Тому «повстанські республіки» здебільшого виникали в лісистій сільській місцевості під Ковелем, Цуманню, Колками, Острожцем, Деражно, Володимир-Волинським, Маневичами та ін.

У жовтні 1943 в ході підпільної конференції ОУН у Львові, де розглядалися звіти референтів Головного проводу, які вивчали досвід повстанської боротьби на Волині, враховуючи полярність думок і поглядів О. Луцького та Р. Волошина, Р. Шухевич попросив лідерів Організації дозволу здійснити йому особистий інспекційний візит на волинські терени, щоб детально ознайомитися з досвідом розбудови УПА і визначити, наскільки доцільно застосувати його на інших територіях України.

У листопаді того ж року він відбув на Волинь. Побачене, судячи з усього, справило на нього сильне враження. «Повстанські республіки» з цивільною адміністрацією, школи, система медичного обслуговування населення, підприємства, які виробляли сірники із символікою місцевої армії, млини, молочарні, мармеладні і макаронні фабрики, майстерні, з пошиття уніформ і ремонту зброї, офіцерські та підофіцерські школи – все це виглядало наче цілком інша реальність, яка не вписувалася в загальну історичну картину⁹. Після цих місячних відвідин Р. Шухевич став безперечним прихильником поширення волинського досвіду на інші терени. Збройні відділи УПА на Волині 1942–1943 рр. провели 2 тисячі 526 антинімецьких акцій, в яких загинуло 12 тисяч 427 німців та їхніх союзників, 2047 – поранено, 2448 – захоплено в полон¹⁰. Повстанці втратили в боротьбі з німецькими окупантами 2 тисячі 252 побратима убитими, 475 – пораненими, 536 – полоненими¹¹.

Перебуваючи на Волині «Тарас Чупринка» взяв участь у першій конференції поневолених народів Східної Європи і Азії, яка відбулася 21–22 листопада у с. Будераж на Рівненщині. Участь у ній взяли 39 осіб, які представляли національні легіони в УПА і були вихідцями з 13 радянських республік чи автономій. Тільки 8 вересня 1943 р. з німецького гарнізону м. Торчин до УПА перейшло 50 узбеків з повним озброєнням. В Острозькому районі Рівненської області до лав українських повстанців вступило 142 вояка азербайджанської національності.

У листопаді 1943 р. було створено Головну команду УПА, на чолі якої став полковник Р. Шухевич, та Головний військовий штаб котрий з грудня очолив майор Олекса Гасян, а з січня 1944 р. – майор Д. Грицай. Одночасно розпочалося формування підпільного парламенту – позапартійного керівного органу воюючої України та політичної надбудови УПА – Головної вільної ради (сформована в липні 1944 р.)

26 січня 1944 р. наказом Головної команди УПА було завершено формальне об'єднання двох основних територіальних угруповань повстанської армії: волинського і галицького. На базі УПА була створена УПА-Північ на чолі з майором Д. Клячківським («Клим Савур», «Омелян Кримський»), галицька УНС була реорганізована в УПА-Захід і її командиром призначено майора В.Сидора («Ростислав Вишитий», «Шелест»).

З вступом радянських військ на територію західноукраїнських земель у 1944 р. Роман Шухе-

вич вів дві війни – за незалежність України і за те, щоб якомога довше мати змогу командувати українською армією і просто жити. Ця війна була таємна і в ній він був один на один із чекістами.

Офіційно початок полювання на «Вовка» – так НКВС і НКДБ назвали свого ворога – було оголошено 3 вересня 1944 року. Саме з цього дня репресивні органи розпочали масові розшукові дії проти Р.Шухевича. На той час чекісти вже знали, що Роман Шухевич користувався псевдонімами «Шух», «Дзвін», «Лозовський», «Степан», «Чернець», «Тур», «Тарас Чупринка», «Хмара» і «Білий». Знали і те, що має підроблені документи на ім'я Максима Орловича. У запасі у нього завжди було кілька конспіративних схронів і квартир в Галичині та Волині. Саме на Волинь, до себе, Р. Шухевич намагається у квітні 1945 року переправити свою сім'ю. З невідомих причин цьому плану не судилося здійснитися: у липні 1945 року Наталку заарештовують. Дітей – сина Юрія та дочку Марію направляють у спеціальний будинок-інтернат в Київській області, де вони перебувають під постійним негласним наглядом.

На Волині конспіративні схрони, де перебував Р.Шухевич були розташовані в декількох прилеглих місцевостях з тим, щоб у разі загрози можна було швидко змінити місце перебування. Тому і схованка в с. Романів під Луцьком у Марії Панащук була строго законспірована.

У листопаді 1945 р. в містечку Торчин з'явився з повинною в органи НКВС-НКДБ роєвий особистої охорони Р.Шухевича Павло Бондарук (псевдо «Чорний»). Саме за допомогою Чорного у першій половині грудня 1945 р. в с. Романів було викрито 9 схронів, в тому числі і у хаті М. Панащук. Подобиці того трагічного дня у розповіді доньки Марії Євдокимівни Панащук – Фіонії Григорівни: «Це було якраз на свято Андрія. Мама, бабуся Оксенія, я (мені вже виповнилося сім з половиною років) і мої менші брати Толік та Юра сиділи у хаті. Раптом здригнулися двері і в хату увірвалися озброєні енкаведисти і декілька романівських стрибків. Схрон вони знайшли відразу, у сінях. Видно вже знали де вхід в нього. Самі спускатися в схрон побоялися, тому через певний час привели сусідку Надію Ковжук. Вона спустилась в схрон та невдовзі піднялась і сказала, що там нікого не побачила. А насправді це хлопці-повстанці їх так підказали говорити. «Не виявила» в схроні нікого і моя мама. Тоді енкаведисти почали закидати схрон гранатами. Від вибухів гранат загорілася стеля в сінях, почали падати бальки. Один і вбив маму, коли впав на неї. Хата вже починала горіти. Підперши хатні двері ззовні енкаведисти кинулися на дворище. Вже потім з'ясувалося, що були ще три запасні виходи зі схрону: в саду, до Чумаків і до смужави. Відстрілюючись, саме на цих виходах і загинули хлопці. А ми в хаті задихались в диму. Змилювався над нами один з місцевих стрибків, коли потайки відсунув колоду від дверей ззовні. І ми, босі, роздягнені, по снігу в мороз почали тікати від свого подвір'я. Прибилися ми, бабуся і нас троє малих дітей, до наших родичів – тітки Надії та дядька Федора Пугінців, котрі жили на колишній ботинській дорозі, недалеко від границі. Влада нас не вислала в Сибір тільки тому, що наш тато, Григорій Панащук, загинув на фронті. Так і жили ми троє дітей з бабусяю Оксенією. З літа 1946 р. переселилися в нову хатинку на Шляху, нашвидкуруч зібраній із рештків старої хати»¹².

Під час бою вбито референта СБ крайового проводу Модеста (Коренюка Василя 1919 р. н., с. Уїздці Рівненської області) і ще двох командирів (псевдо і прізвища невідомі). Саме серед цих двох невідомих зрадник «упізнав» «Тараса Чупринку». У Москву, до Л. Берії і Й. Сталіна, полетіла доповідна про ліквідацію Р. Шухевича, хоча в ту пору його в Романові не було. За таку «успішну операцію» ряд чекістів наркомом НКВС Т. Строчаком було представлено до нагороди орденами Вітчизняної війни 1 ступеня та Червоної зірки.¹³

Совершенно секретно

Тов. СТАЛИНУ

18 декабря 1945 г.

Направляю вам докладную записку Народного комиссара внутренних дел УССР тов. Рясного В.С. о ликвидации в Волынской области руководящих участников ОУН.

Народный комиссар
внутренних дел Союза ССР – (Л. Берия)

Совершенно секретно
Из КИЕВА
Москва, НКВД СССР – товарищу БЕРИЯ.

Докладываю о ликвидации группы руководящих оуновцев в Волынской области.

После того, как был убит «Клим Савур» (февраль 1945 г.), занимавший положение руководителя северо-западного краевого провода ОУН (в который входят Волынская и Ровенская области, а также Полесье Белоруссии) и командующего УПА, на его место был назначен «Чупрынка». До этого «Чупрынка» являлся референтом СБ краевого провода.

7 декабря с. г. в Торчинский райотдел НКВД явился с повинной бандит «Черный», который на допросе сообщил, что он продолжительное время находился в личной охране «Чупрынки».

«Черный» также показал, что «Чупрынка» скрывается в селе Романово Теремновского района Волынской области.

«Черный» был завербован и влит в спецгруппу, руководимую агентом «Твердым», состоявшую из 7 человек. В эту группу был влит также оперуполномоченный Волынского УНКВД Берестнев. Группе была поставлена задача разыскать место убежища «Чупрынки» и ликвидировать его.

По указаниям «Черного» группа явилась в село Романово к гр-ке Панасюк, легендируя представителями Луцкого окружного провода ОУН. Панасюк, будучи убеждена, что она говорит с бандитами, согласилась связать нашу спецгруппу с тремя представителями ОУН, укрывавшимися в схроне ее дома.

Панасюк, спустившись в схрон, сразу была там расстреляна скрывавшимися бандитами, после чего бандиты, выбросив 6 гранат и открыв огонь, пытались пробраться через спецгруппу но ответным огнем были убиты.

Убитыми оказались: «Чупрынка», референт СБ краевого провода «Модест» и следователь краевого СБ, псевдоним которого не установлен.

Продолжая операцию, спецгруппа «Твердого» по указанию бандита «Черного» обнаружила второй схрон со скрывавшимися в нем бандитами. Будучи обнаруженными, бандиты открыли сильный огонь по спецгруппе и на предложение сдаться ответили отказом. На помощь спецгруппе было выслано соединение 277 стрелкового полка войск НКВД и группа оперработников Волынского УНКВД. В связи с отказом бандитов сдаться, схрон был взорван. При раскопке схрона извлечено 2 трупа: труп личного секретаря командующего

«Чупрынки» – Тимошука Николая Петровича и труп шефа связи краевого провода ОУН по кличке «Влас».

13 декабря спецгруппой «Твердого», продолжавшей действовать, по данным бандита «Черного», в одном из схронов были обнаружены 3 бандита, которые также отказались сдаться. Было произведено выкуривание поджогом соломы, в результате чего бандиты были удушены дымом. Среди извлеченных трупов опознан пропагандист краевого провода ОУН под псевдонимом «Вик». Два трупа не опознаны.

При проведении указанных операций захвачены трофеи: ручных пулеметов 4, автоматов 11, пистолетов 11, винтовок 3, гранат 30, патронов 5000, раций 3, пишущих машинок 2 и 5 мешков разных документов и нацистской литературы.

Нарком внутренних дел УССР – В. С. Рясной¹⁴

Щодо самого Романа Шухевича, то він, за спогадами жительки села Романів Бондарчук (нині Бачинської) Галини Федорівни, 1930 року народження, переховувався на горіщі їхньої хати у серпні 1949 року та у Різдвяні свята 1950 року, за два місяці до загибелі.

Наприкінці 1947 р., посилаючи свого емісара В. Дишканта на зустріч з Романом Шухевичем, Степан Бандера просив передати йому про необхідність «демобілізації УПА і зведення до мінімуму бойових виступів», в зв'язку непоправними кадровими втратами повстанців. Хоч В. Дишкант у 1948 р. по дорозі до України був схоплений у Варшаві і переданий МДБ УРСР, але ті пропозиції, які він мав передати Р. Шухевичу, були останнім усвідомлені самостійно, про що свідчить наказ від 3 вересня 1949 р., згідно з яким всі підвідділи і штаби УПА тимчасово припиняли свою діяльність як бойові одиниці і органи управління. Від цього часу основний тягар боротьби з тоталітарним режимом покладався на підпілля ОУН, до якого увійшли військовики УПА, а бойові акції поступово відходили на другий план.

Тим часом чекісти настирливо шукали місце перебування Р. Шухевича та лінії зв'язку до нього. Наприкінці лютого 1950 р. вважалося, що він ховається десь на стику кордонів Волині і Львівщини. Водночас велася робота й по Львову. Загинув Роман Шухевич ранком 5 березня 1950 р. в селі Білогорщі біля Львова. Загибель Романа Шухевича стала непоправною втратою українського національно-визвольного революційного руху.

Визнаючи незаперечний факт великих втрат ОУН-УПА в збройній боротьбі з радянським тоталітарним режимом, потрібно разом з тим зауважити, що у моральній площині революційно-визвольний рух в західних областях України все-таки не був подоланим, бо його учасники зберегли і донесли до наших днів віру в незалежну й самостійну Україну.

¹ Роман Шухевич: Матеріали до навчально-виховних занять. / Упор.: В. Островський, Н. Уманців, Я. Козленко. – Тернопіль, 2010. – С. 22.

² Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950). / Під заг. ред. В. Сергійчука. – К., 2007. – Т. 1. – С. 96.

³ Ісаюк Олесь. Роман Шухевич. – Харків, 2015. – С. 102.

⁴ Самчук Улас. На білому коні. Спомини і враження. – Вінніпег, 1972. – С. 236.

⁵ Сергій Качинський («Остап») – перший командир відділу УПА, син бідного селянина із с. Піддубці. Батьки і сестра Зіна депортовані радянською владою в 1940 році. Командир першого куреня Українського Війська ім. Холодного Яру (27.07.1941 р.). Керівник структур ОУН на Волині-Поліссі. Один з організаторів повстанської армії на просторах між Брестом та Гомелем (січень 1943 р.) та Крайового військового

штабу (КВШ). Загинув в ніч на 11 березня 1943 р. у бою з гітлерівцями в с. Оржів.

⁶ Дмитро Клячківський («Клим Савур») нар. 1911 р. в м. Збараж на Тернопільщині. Більшовицька пропаганда називала його «волинським поміщиком». Після закінчення гімназії прагнув продовжити навчання в університеті, але через брак коштів полишив його. У 1940 р. працював референтом юнацтва в Станіславському обласному проводі ОУН. Перебуваючи у підпіллі, був заарештований НКВС і засуджений до розстрілу в січні 1941 р. на «процесі 59» у Львові. З початком війни у липні 1941 р. разом з іншими в'язнями тікає з бердичівської тюрми. Крайовий провідник ПЗУЗ (січень 1942 – лютий 1945 рр.). Член Проводу ОУН, організатор і командир УПА в 1942–1944 рр. З 26 січня 1944 р. – крайовий командир УПА-Північ. Загинув 12 лютого 1945 р. у бою з підрозділами НКВС на теренах Оржівських хуторів у Клеванському р-ні Рівненської обл. Посмертно присвоєно звання полковник УПА.

⁷ Юрій Стельмащук, нар. 17 жовтня 1920 р. в с. Коршів Луцького району. Син купця, у 1939 р. закінчив гімназію в Луцьку. Один із перших організаторів УПА. Командир ВО «Турів» в ранзі хорунжого від серпня 1944 р. Член КВШ УПА-Північ. Загинув 5 листопада 1945 р. в Києві.

⁸ Василь Івахів («Сон», «Сонар», «Рос») нар. 1910 р. в Перемишлянському р-ні на Львівщині. Військовий референт ОУН на ПЗУЗ (1942–43 рр.). Військовий керівник перших збройних відділів УПА. Загинув 13.05.1943 р. коло села Черниж Маневицького р-ну.

⁹ Патриляк І. К. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.) – Львів, 2012. – С. 153.

¹⁰ Результати успішних бойових дій воїнів УПА керівники радянських загонів у своїх бравурних донесеннях у Москву приписували керованим ними партизанським загонам НКВС, особливий склад яких літаками сотнями перекидався з території СРСР у волинські ліси.

¹¹ Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956: Історико-архівні нариси. – К., 2008. – Т. 2. – С. 97.

¹² Сорока Ю. М. За Україну, за її волю, за її долю. – Вишгород, 2015. – С. 186.

¹³ Історія органів державної безпеки на Волині: документально-публіцистичне видання (наук. ред. М. М. Кучерепа). – Луцьк, 2012. – С. 102.

¹⁴ Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 2579. – Арк. 10–14.

В статье, на основе анализа источников, предпринята попытка исследовать роль Романа Шухевича в деятельности националистического подполья на Волыни в 1940-е годы.

Ключевые слова: Роман Шухевич, УПА, национально-освободительное движение, ОУН.

An attempt to explore the role of Roman Shukhevych in nationalist underground in Volhyn in 1940ies on the base of analysis of sources was made in the article.

Keywords: Roman Shukhevych, Ukrainian Insurgent Army, national liberational movement, Organisation of Ukrainian Nationalists.